

БАТЛАВ.

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ГИШҮҮН

Ц.ИДЭРБАТ

ХЯНАН ШАЛГАХ ТҮР ХОРОО БАЙГУУЛАХ ТУХАЙ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛЫН ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ

**Нэг.Монгол Улсын Их Хурлын тогтоолын төсөл боловсруулах
үндэслэл, шаардлага**

“Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр зэрэг бодлогын баримт бичгүүдэд Монгол улсын эдийн засгийн тулгуур салбарын нэгээр Хөдөө аж ахуйн салбарыг тодорхойлж хүнс экспортлогч орон болох тэр дундаа мах, махан бүтээгдэхүүний экспортын хэмжээг үе шаттайгаар нэмэгдүүлэхээр тусгагдсан.

Монгол Улсад малын эрүүл мэндийг хамгаалахтай холбогдсон харилцааг 2001 оны 6 дугаар сарын 7-ны өдөр батлагдсан Малын удмын сан, эрүүл мэндийг хамгаалах тухай хуулиар зохицуулж ирсэн. Улмаар 2017 оны 12 дугаар сарын 8-ны өдөр тус хуулийн шинэчилсэн найруулга болох Мал, амьтны эрүүл мэндийн тухай хууль батлагдаж Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт мал, амьтны эрүүл мэндийг хамгаалах, мал, амьтны гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний ариун цэвэр, эрүүл ахуйн шаардлагыг хангах, нийтийн эрүүл мэндийг хамгаалах, худалдааны чөлөөт байдлыг дэмжихтэй холбогдсон харилцааг зохицуулж байгаа бөгөөд тус хуульд 2 удаагийн нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан.

Монгол Улсын Их Хурлаас “Монгол мал” үндэсний хөтөлбөрийг 2010 оны 5 дугаар сарын 20-ны өдөр, Монгол Улсын Засгийн газраас “Эрчимжсэн мал аж ахуйн хөгжлийг дэмжих үндэсний хөтөлбөр”-ийг 2018 оны 12 дугаар сарын 26-ны өдөр тус тус баталсан, мөн “Мал бэлтгэх, тууварлах, тээвэрлэх, үйлдвэрт хүлээн авах үеийн мал эмнэлэг хорио цээрийн журам”, “Мал, амьтны гоц халдварт өвчнийг яаралтай мэдээлэх журам” гэх мэт холбогдох журмыг Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн сайдын тушаалаар баталсан.

Байгаль орчин, хүнс, хөдөө аж ахуйн байнгын хорооны “Мал, амьтны эрүүл мэндийн тухай хуулийн хэрэгжилтийг хангах зарим арга хэмжээний тухай” 04 дүгээр тогтоолын хэрэгжилтийн танилцуулгад дурдсанаар 2022 онд шүлхий өвчинтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр хийх дархлаажуулалтын ажилд шаардлагатай (25.0 сая тун вакцины үнэ 21.0 тэрбум, үйлчилгээний хөлс 17.5 тэрбум, гааль, НӨАТ 3.2 тэрбум) нийт 41.7 тэрбум төгрөгийн нэмэлт санхүүжилтийг 2022 оны төсвийн тодотголын хүрээнд шийдвэрлэх, түүнчлэн Шүлхий өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх дархлаажуулалтад мэдрэмтгий мал сүргийг 2023 онд 2 удаа дархлаажуулахаар төлөвлөж, түүнд шаардагдах 41.7 тэрбум төгрөгийн зардлыг

Мал эмнэлгийн ерөнхий газрын 2023 оны төсөвт тусгуулахаар тооцоо, судалгааг гарган ХХААХҮЯ-д хүргүүлсэн байна.

Мөн Үхрийн арьс товруутах өвчний хорио цээр Дорнод аймгийн 6 сум, Сүхбаатар, Дорноговь аймгийн тус бүр 1 суманд хэрэгжиж байгаа бөгөөд өвчний улмаас нийт 1,252 толгой үхрийг зайлшгүй шаардлагаар устгалд хамруулсан. Өвчний гаралт 2022 оны 10-р сарын 03-ны өдрөөс хойш өвчлөл дахин нэмэгдээгүй. 2022 оны 3 дугаар сараас эхлэн олон улсын худалдааны хөл хорио цээрт мал, амьтны гоц халдварт бог малын мялзан өвчин бүртгэгдэж, одоогоор Архангай, Булган, Дорноговь, Дундговь, Сүхбаатар, Хэнтий, Хөвсгөл аймгийн нийт 26 суманд хорио цээрийн арга хэмжээ хэрэгжиж байна.

Үхрийн арьс товруутах өвчний зэрэгцээ хонины цэцэг өвчин Хэнтий аймгийн Батноров, Сүхбаатар аймгийн Түвшинширээ суманд хорио цээрийн арга хэмжээ хэрэгжиж байна. Мал Эмнэлгийн Ерөнхий газрын даргын А/205 тоот тушаалаар Хэнтий аймгийн Батноров, Баян-Овоо, Баянхутаг, Галшар, Хэрлэн сумд, Дорнод аймгийн Хөлөнбуйр, Сүхбаатар аймгийн Мөнххаан, Түвшинширээ, Түмэнцогт, Дорноговь аймгийн Дэлгэрэх сумдын 2,5 сая толгой малыг дархлаажуулах ажил 2022 оны 9 дүгээр сарын 26-ны өдрөөс эхлэн зохион байгуулагдаж байгаа хэдий ч энэ ажлын явц 19 хувийн хэрэгжилттэй байна.

Байгаль, цаг агаарын гантай байгаа нөхцөл байдалтай холбоотойгоор малчид отор нүүдэл ихээр хийж байгаа болон сумдын Засаг захиргааны байгууллагуудын хөрөнгө санхүүгийн хүндрэлтэй байдлаас шалтгаалан хорио цээрийн дэглэмийн хэрэгжилт хангалтгүй хийгдэж өвчний гаралт буурахгүй байна.

Бог малын мялзан өвчний гаралтаас шалтгаалж 2022 оны 10-р сарын 07-ний өдрийн байдлаар 7 аймгийн 18 сумын 26 голомтод хорио цээрийн арга хэмжээ хэрэгжиж байна. Дэлхийд 2030 он гэхэд бог малын мялзан өвчнийг устгах хөтөлбөр батлан хэрэгжүүлж байгаатай холбоотойгоор ХХААХҮ-ийн сайдын 2022 оны А/204 дүгээр тушаалаар “Бог малын мялзан өвчинтэй тэмцэх стратеги”-ийг баталж, хэрэгжүүлж багаа хэдий ч дорвитой үр дүнд хүрээгүй байна.

Цаашид халдварлалттай байгаа аймаг, сумдад голомтыг хумих, халдварыг таслан зогсоох яаралтай дархлаажуулалт, эрсдэлийн шинжилгээ хийх, хорио цээр, халдваргүйтгэлийн арга хэмжээг хэрэгжүүлэх зэрэг ажлуудыг шуурхай авч хэрэгжүүлэх, малыг эрүүлжүүлэх, эдийн засгийн эргэлтэд оруулах, малчдын амьжиргааг дээшлүүлэхэд төр, засгийн зүгээс онцгой анхаарч ажиллах шаардлагатай байна.

Уг шаардлагын хүрээнд Монгол Улсын Засгийн газар, Унгар Улсын Засгийн газар хооронд 2016 онд байгуулсан “Санхүүгийн хамтын ажиллагааны ерөнхий хөтөлбөр”-ийн тухай хэлэлцээрийн нэмэлт, өөрчлөлтийг Улсын Их Хурлын 2019 оны 12 дугаар сарын 20-ны өдрийн хуралдаанаар соёрхон баталсны дагуу Мал эмнэлгийн ерөнхий газар 2019 оны 12 дугаар сарын 23-ны өдөр Унгар Улсын “Мега-ложистик” компанитай нийт 57.0 сая ам.долларын өртөгтэй “Биокомбинат

үйлдвэрийн өргөтгөлийн барилга, байгууламжийн зураг төсөл боловсруулах, тоног төхөөрөмжийн нийлүүлэлт, барилга угсралтын ажлыг гүйцэтгэх түлхүүр гардуулах нөхцөлтэй гэрээ"-г байгуулсан.

Төслийн үр дүнд Биокомбинатыг шинэчилж, шинэ үйлдвэр баригдсанаар жил бүр гаднаас авч байгаа малын вакциныг дотооддоо үйлдвэрлэх, цаашид экспортлох боломж бүрдэж жилд дунджаар 10.0 сая тун шүлхий өвчнөөс сэргийлэх, 10.0-15.0 сая тун мялзан өвчнөөс сэргийлэх, 20.0 сая тун хонины цэцэг өвчнөөс сэргийлэх вакциныг үйлдвэрлэх боломжтой гэсэн техник эдийн засгийн тооцоог хийсэн байдаг.

Иймд дээрх төслийн хэрэгжилтийн явц өнөөдөр ямар шатанд хэрхэн хэрэгжиж байгаа, Биокомбинатын үйлдвэрлэл, үйл ажиллагаа хэзээ хэвийн тогтвортой ажиллах талаар судлан, хяналт шалгалтын ажлыг эхлүүлж, төслийн явцыг үр дүнтэй хэрэгжүүлэх тал дээр бодлогын түвшинд хяналт тавьж ажиллах шаардлага тулгарч байна.

Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яамнаас Махны экспортын асуудлаар авч хэрэгжүүлж байгаа ажлын хэрэгжилтийн талаарх танилцуулгад дурдсанаар Монгол Улс 2018 онд 70.4 мян.тн, 2019 онд 58.6 мян.тн мах, махан бүтээгдэхүүн экспортолсон ба Дэлхийн нийтийн хамарсан Коронавируст халдвар (КОВИД-19)-ын цар тахлын улмаас дээрх тоо хэмжээ 45% буурч 2020 онд 38.8 мян.тн, 2021 онд 21.8 мян.тн, 2022 оны 09 сарын байдлаар 3.5 мян.тн мах, махан бүтээгдэхүүн тус тус экспортолсон тухай дүн мэдээ байгаа нь махны экспорт 2018 оноос хойш тогтмол буурсан үзүүлэлттэй байна.

Мах, махан бүтээгдэхүүний экспортыг нэмэгдүүлэх чиглэлээр ХХААХҮЯ-аас авч хэрэгжүүлж байгаа зарим арга хэмжээ нь Хүнсний тухай хууль, Засгийн газрын 2019 оны 329 дүгээр тогтоолоор батлагдсан "Стратегийн хүнсийг экспортлох, импортлох зөвшөөрөл олгох журам"-ын дагуу Монгол Улсын мал сүргийн өсөлт, 2022-2023 оны өвөлжилт, хаваржилтын нөхцөл байдлыг харгалзан Монгол Улсаас экспортлох мах, махан бүтээгдэхүүний тоо хэмжээний талаарх саналыг Хүнсний аюулгүй байдлын үндэсний зөвлөлийн 2022 оны 09 дүгээр сарын 13-ны өдрийн хурлаар хэлэлцүүлж, 2023 оны 10 дугаар сар хүртэлх хугацаанд хонь, ямааны түүхий болон дулааны аргаар боловсруулсан мах, адууны түүхий маханд тоо хэмжээний хязгаарлалт тогтоохгүй байхаар шийдвэрлэжээ.

Харин үхрийн түүхий болон дулааны аргаар боловсруулсан мах, махан бүтээгдэхүүнд тоо хэмжээний хязгаарлалт тогтоохыг Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн сайдад зөвлөмж болгож, улмаар Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн сайдын 2021 оны А/222 дугаар тушаалаар "Мах, махан бүтээгдэхүүнийг экспортлох үйл ажиллагааг цахимжуулах", 2022 оны А/294 дүгээр тушаалаар "Мах, махан бүтээгдэхүүний үйл ажиллагааг нэг цонхны бодлогоор хэрэгжүүлэх", "Хөдөө аж ахуйн биржээр дамжуулан экспортлох арга хэмжээг тус тус авч хэрэгжүүлсэн байна.

Дээрх арга хэмжээг төр болон хувийн хэвшлийн түншлэл хүрээнд улам бүр эрчимжүүлж малын мах болон бусад түхий эдийг экспортлох хүсэлтэй Монгол улсын хууль тогтоомж, стандарт болон импортлогч улсын мах, махан бүтээгдэхүүний аюулгүй байдлыг хангах, баталгаажуулах талаар тавьсан шаардлагыг бүрэн хангасан аж ахуй нэгжүүдийн тоог нэмэгдүүлэх, мах, махан бүтээгдэхүүн экспортыг сэргээх, эрчимжүүлэх зэрэг арга хэмжээг бодлогын түвшинд дэмжих шаардлага зүй ёсоор тавигдаж байна.

Манай улс Хөдөө аж ахуйн гаралтай түхий эд, бүтээгдэхүүний экспортыг БНХАУ, ОХУ зэрэг хоёр хөрш улсад нийлүүлж байгаа байдлыг өөрчлөх, Зүүн өмнөд Азийн орнуудад мах, махан бүтээгдэхүүн экспортлох шинэ зах зээлд нэвтрэх тэр дундаа Тайландын Хаант Улс, Бүгд Найрамдах Социалист Вьетнам Улс, Кувейт улсуудад мах экспортлох асуудлыг судлах, гэрээ хэлэлцээрийн түвшинд байгаа ажлыг улам бүр эрчимжүүлэх, шинэ зах зээлийг нэмэгдүүлэх арга хэмжээг шуурхай хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.

Иймд Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 30 дугаар зүйлийн 30.1 дэх хэсэг, Монгол Улсын Их Хурлын хяналт шалгалтын тухай хуулийн 33 дугаар зүйлийн 33.1 дэх хэсэгт заасныг үндэслэн Малын эрүүл мэнд, мах, түхий эдийн үйлдвэрлэл, экспорт, Биокомбинат ТӨХХК-ийн өргөтгөл, шинэчлэлийн асуудлаар шалгалт хийн дүнг нэгдсэн чуулганд танилцуулах, санал боловсруулах үүрэг бүхий хянан шалгах түр хороог байгуулах тогтоолын төслийг боловсрууллаа.

Хоёр.Тогтоолын төслийн бүтэц, агуулга

Тогтоолын төсөл нь Хууль тогтоомжийн тухай хууль болон Улсын Их Хурлын хяналт шалгалтын тухай хуульд заасан үндэслэл, шалгуурын дагуу боловсруулагдсан бөгөөд төсөлд хяналт шалгалтын түр хорооны чиг үүрэг, хяналт шалгалтын хүрээ, хяналтын шалгалтын хамрах хугацааг тусгасан.

Түр хороо нь хяналт шалгалтын үйл ажиллагааг тогтоол хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээс хойш 6 сарын хугацаанд гүйцэтгэхээр тогтоолын төсөлд тусгана.

Гурав.Тогтоолын төсөл нь бусад хуультай хэрхэн уялдах, уг тогтоолыг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон цаашид шинээр боловсруулах буюу нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгох хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн талаар

Энэхүү тогтоолын төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль болон бусад хуультай бүрэн нийцэж байгаа болно. Тогтоолын төсөлтэй холбогдуулан бусад хууль тогтоомжид нэмэлт, өөрчлөлт оруулах шаардлагагүй болно.